

***Muzeum Historyczne Inspektoratu Zamojskiego AK
im. Stanisława Prusa „Adama” w Bondyrzu***

Barbara Dworzycka

Szkoła Podstawowa Nr 3 im.doktora Janusza Petera
w Tomaszowie Lubelskim

Nazywam się Barbara Dworzycka i jestem uczennicą klasy VI Szkoły Podstawowej nr 3 w Tomaszowie Lubelskim. Postanowiłam bliżej przedstawić Muzeum Historyczne AK w Bondyrzu ponieważ bywałam w nim wielokrotnie z moimi rodzicami. Ponadto mój Tato brał aktywny udział w modernizacji tego budynku.

Budynek główny ma 165m² powierzchni, gdzie zgromadzonych jest ponad 230 różnego rodzaju muzealiów, w tym przede wszystkim militariów oraz licznych archiwalnych zdjęć i innych dokumentów pochodzących z tamtego okresu. Ważnym elementem wystawienniczym jest wystawa „Powstanie Zamojskie 1942-1944”. Na piętrze nowego budynku część powierzchni jest przeznaczona na salę konferencyjną. Muzeum istniejące od 1972 r., było i jest unikatowe – powstało z inicjatywy i staraniem praktycznie jednego człowieka. Muzeum jest jedną z niewielu społecznych instytucji, funkcjonujących w naszym kraju, która od tak dawna – mimo niechęci władz PRL – przywołuje pamięć o bohaterach Polskiego Państwa Podziemnego. Jest zarazem ważnym regionalnym ośrodkiem pielęgnującym pamięć narodową. W 2019 r. zakończono budowę nowego obiektu, który znacznie zwiększył powierzchnię wystawienniczą Muzeum.

Muzeum Historyczne Inspektoratu Zamojskiego im. Stanisława Prusa „Adama” w Bondyrzu, Zamość 2021.

Muzeum zostało założone przez byłego żołnierza AK Jana Sitka w 1972 r. Nadano mu wówczas nazwę „Muzeum Bondyrza – Fabryki i Regionu Zamojszczyzny lat 1939-1944”. W początkach swojego istnienia nie spełniało wymogów ideologicznych komunistycznych władz Polski Ludowej będąc ostoją pamięci o bohaterskiej służbie dla Ojczyzny żołnierzy i oficerów Armii Krajowej, przekazicielem wiedzy o zasługach Polskiego Państwa Podziemnego. W pierwotnym kształcie funkcjonowało do 5 sierpnia 1978 roku, kiedy z ww. powodów zostało zamknięte na polecenie władz PZPR. Otwarto je ponownie dnia 9 X 1983 roku pod nazwą „Muzeum Lat Walki i Okupacji Zamojszczyzny 1939-1944”. W 1990 r. decyzją założyciela przekazane zostało Światowemu Związkowi Armii Krajowej Oddział Okręgowy w Zamościu i otrzymało obowiązującą obecnie nazwę „Muzeum Historyczne Inspektoratu Zamojskiego AK im. Stanisława Prusa „Adama” w Bondyrzu”.

Muzeum zlokalizowane zostało w części budynku Zamojskich Fabryk Mebli – Zakład nr 2 w Bondyrzu. Część budynku i działkę (na której znajduje się obiekt) na podstawie aktu notarialnego sporządzonego w 1992 roku Roztoczańska Fabryka Mebli w Bondyrzu przekazała Światowemu Związkowi Żołnierzy Armii Krajowej Okręg w Zamościu na wieczyste użytkowanie. Muzeum stworzone zostało z myślą o młodym pokoleniu, aby poznało historię partyzantów AK walczących o zachowanie niepodległości. Ekspozycja z początków Muzeum mieściła się na 165 m² powierzchni, w której zgromadzonych było ponad 230 muzealiów, głównie broni, ale także ok. 800 zdjęć i dokumentów.

W 2018 r. władze Związku podjęły decyzję o przeprowadzeniu generalnego remontu Muzeum i jego otoczenia, obejmującego m.in. remont budynku, konserwację licznych muzealiów oraz unowocześnienie stałej ekspozycji pn. „Niezlomni Zamojszczyzny – walka zbrojna o niepodległość w latach 1939-1953”. Inwestycja była możliwa dzięki dotacji otrzymanej od Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz pozyskanym od sponsorów środkom finansowym.

JAN WITOLD SITEK (1930-2010)

Założyciel i organizator Muzeum w Bondyrzu, kolekcjoner cennych zbiorów paleontologicznych i archeologicznych, wiceprezes Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej w Zamościu. Urodził się dnia 10 czerwca 1930 r. w koszarach wojskowych w Zamościu. Należał do konspiracyjnego Związku Harcerstwa Polskiego – Szarych Szeregów w Zamościu i otrzymał pseudonim „Mały”. Współpracował z Polskim Ruchem Oporu WiN – „Wolność i Niezawisłość”, pod pseudonimem „Wierny”. W dniu 28 marca 1950 r. aresztowany i osadzony w więzieniu śledczym GZI WP w Warszawie.

Wyrokiem Wojskowego Sądu Rejonowego w Lublinie z dnia 1 sierpnia 1950 r. sygn. Sr.350/50, został skazany na karę 6 lat więzienia /z art. 86 § 2 KKWP, oraz art. 4 § 1 i art. 23 § 1 dekretu z dnia 13.06.1946 r. / z utratą praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 3 lat, wraz z zajęciem całego mienia na rzecz Skarbu Państwa. Karę odbywał w więzieniu na Zamku w Lublinie, a od dnia 3 grudnia 1951 r. w więzieniu w Sieradzu, z którego został zwolniony dnia 1 lutego 1953 r. na mocy ustawy o amnestii z dnia 22 listopada 1952 r. Wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w Lublinie IV.K.166/57. z dnia 14.01.1953 r. został zrehabilitowany.

W czasie, gdy mieszkał i pracował w Bondyrzu, zgromadził bardzo cenne zbiory historyczne dotyczące m.in. Armii Krajowej. Dnia 5 maja 1972 r. powstało Muzeum Bondyrza – Fabryki i Regionu Zamojszczyzny lat 1939-1944. Placówkę tę zorganizował i wyposażył urządzając trwałą ekspozycję dziejów AK na Zamojszczyźnie. Zorganizowane muzeum przekazał aktem notarialnym zarządowi Okręgu ŚZŻAK w Zamościu. Muzeum nadano imię mjr. Stanisława Prusa „Adama” – D-cy 9 Pułku Piechoty Armii Krajowej.

Jan Sitek jako społeczny kustosz muzeum za swoją społeczną i zawodową działalność otrzymał wiele odznaczeń i nagród, m.in.: Medal im. Grażyny Kierszniewskiej nadany Uchwałą Komendy Chorągwi ZHP w Zamościu, Krzyż Za Zasługi Dla ZHP, Srebrny Krzyż Zasługi, Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Odznakę Zasłużony dla Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Odznakę Za Zasługi Dla Województwa Zamojskiego, Nagrodę im. Profesora Józefa Chałasińskiego za wybitne osiągnięcia w dziedzinie upowszechniania kultury, Nagrodę im. dr. Zygmunta Klukowskiego.

*Posiadał stopień wojskowy porucznika
nadany przez Szefa Wojewódzkiego
Sztabu Wojskowego w Zamościu.*

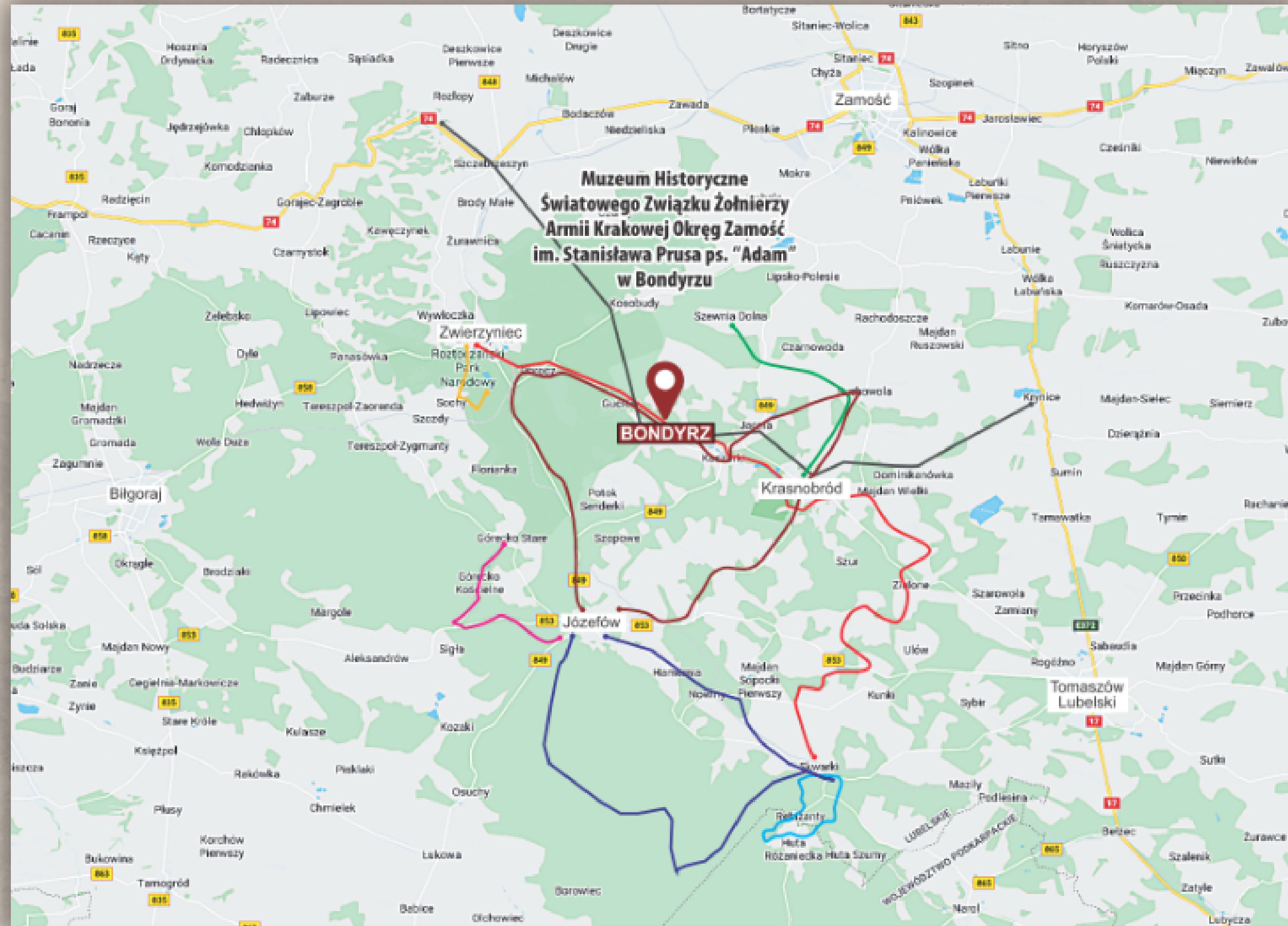
*Prywatnie żonaty z Aleksandrą
Korzeniowską.*

*Małżeństwo doczekało się trzech córek i
dwóch synów. Jan Sitek zmarł, po długiej i
ciężkiej chorobie, dnia 16 października
2010 roku w wieku 80 lat.*

Tyle miejsc w Polsce zapisało się w historii walk o niepodległość, w tylu miejscach Polacy płacili życiem za wolność. Jest Warszawa, miejsce Powstania, niezwykłego aktu heroizmu i determinacji, Warszawa, w której po dziś dzień można znaleźć krew bohaterskich Powstańców, na trwałe wrosła w kamienie ulic i domów. Są obozy – z największymi na lubelskim Majdanku i w Auschwitz – miejsca niewyobrażalnego okrucieństwa niemieckiego. Skąd więc Bondyryz?

Powstanie Zamojskie – walka zbrojna w obronie wysiedlanej polskiej ludności Zamojszczyzny, było największym pod względem czasowym i terytorialnym aktem zorganizowanego oporu Polaków przeciwko zb rodniczej polityce niemieckiej na okupowanych przez III Rzeszę obszarach II Rzeczypospolitej. Zakończyło się ono częściowym sukcesem - atrzymaniem akcji wysiedlania polskiej ludności Zamojszczyzny, którego źródła należy się doszukiwać w bardzo dobrej organizacji lokalnych struktur wojskowych Polskiego Państwa Podziemnego oraz skutecznemu pozyskaniu uzbrojenia po regularnych jednostkach Wojska Polskiego, kapitulujących we wrześniu 1939 roku m.in. po zakończeniu dwóch bitew pod Tomaszowem Lubelskim. Stanowiło ono pod koniec 1942 roku główny oręż w rękach żołnierzy AK i BCh. Powstańcy stoczyli kilkaset potyczek i bitew z oddziałami policji i wojska niemieckiego. Skuteczne działania wojskowe nie przyniosłyby rezultatów, gdyby nie wsparcie ludności cywilnej. Mieszkańcy wstępowali do walczących oddziałów, pomimo zagrożenia niemieckim odwetem, wieś „żywiła” i zapewniała kwatery partyzantom.

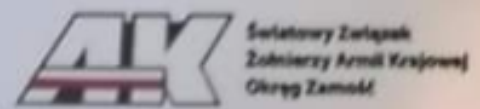

PODZIĘKOWANIE

dla
Jana Dworzyckiego

za wsparcie budowy nowego budynku
Muzeum Historycznego
Inspektoratu Zamojskiego Armii Krajowej
im. ppłk. Stanisława Prusa ps. Adam
w Bondyrzu

PREZES
SZZAK Okręg Zamość
Sławomir Zawisła
mgr Sławomir ZAWISŁAK
Poseł na Sejm RP

Bondyryz, 2020 r.

Bibliografia

Rafał Wnuk, Konspiracja akowska i poakowska na Zamojszczyźnie od lipca 1945 do 1956 roku, Lublin 1992,

Jerzy Kopiński, Rozpracowanie struktur konspiracyjnych AK-WiN na przykładzie działań operacyjnych WUBP w Lublinie w latach 1944-1956 [w:] Wobec komunizmu. Materiały z sesji naukowej pt. „Lubelskie i południowe Podlasie wobec komunizmu 1918-1989”.

Radzyń Podlaski, 2 IX 2005,

Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny, Tom I, Kraków-Warszawa-Wrocław 2002.

<http://www.podziemiezbrojne.pl/?p=929> [odczyt 29.08.2021]

[https://www.google.com/search?](https://www.google.com/search?q=jan+leonowicz+burta&hl=pl&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=2ahUKEwiLi5rZ_dbyAhUJgf0HHYPxDVMQ_AUoAXoECAEQAw&biw=1600&bih=706#imgsrc=2Nu8V1UVFxxgngM)

[q=jan+leonowicz+burta&hl=pl&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=2ahUKEwiLi5rZ_dbyAhUJgf0HHYPxDVMQ_AUoAXoECAEQAw&biw=1600&bih=706#imgsrc=2Nu8V1UVFxxgngM](https://www.google.com/search?q=jan+leonowicz+burta&hl=pl&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=2ahUKEwiLi5rZ_dbyAhUJgf0HHYPxDVMQ_AUoAXoECAEQAw&biw=1600&bih=706#imgsrc=2Nu8V1UVFxxgngM)

uł